KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA MOTIVATSIYA VA O‘QISHGA QIZIQISH

Tulyaganova Dilnoza Ravshanbekovna
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti TAFU
Abdumo`minova Ziyodabonu Shuxrat qizi
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti
“Tarix va filologiya fakulteti O`zbek tili va adabiyoti” yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda o‘quv motivatsiyasi va o‘qishga qiziqishning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda o‘quv motivatsiyasining shakllanish mexanizmlari, uning kognitiv va emotsional jarayonlar bilan o‘zaro bog‘liqligi hamda o‘quv faoliyatiga ta’siri ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, kichik maktab yoshida motivatsiyaning rivojlanishiga ta’sir etuvchi individual-psixologik omillar yoritilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, o‘quv motivatsiyasi bolalarning bilish faoliyati, emotsional barqarorligi va shaxsiy rivojlanishida muhim psixologik determinant hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: motivatsiya, o‘quv motivatsiyasi, kichik maktab yoshi, o‘qishga qiziqish, ta’lim jarayoni, pedagogik texnologiyalar, psixologik rivojlanish.

МОТИВАЦИЯ И ИНТЕРЕС К ОБУЧЕНИЮ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. В данной статье анализируются психологические характеристики мотивации к обучению и интереса к обучению у детей младшего школьного возраста. В исследовании рассматриваются механизмы формирования мотивации к обучению, ее связь с познавательными и эмоциональными процессами, а также ее влияние на учебную деятельность. Также освещаются индивидуальные психологические факторы, влияющие на развитие мотивации в младшем школьном возрасте. Результаты показывают, что

мотивация к обучению является важным психологическим детерминантом познавательной деятельности, эмоциональной стабильности и личностного развития детей.

Ключевые слова: мотивация, мотивация к обучению, младший школьный возраст, интерес к обучению, учебный процесс, педагогические технологии, психологическое развитие.

MOTIVATION AND INTEREST IN LEARNING IN CHILDREN OF YOUNG SCHOOL AGE

Annotation. This article analyzes the psychological characteristics of learning motivation and interest in learning in children of young school age. The study examines the mechanisms of formation of learning motivation, its relationship with cognitive and emotional processes, and its impact on educational activity. It also highlights individual psychological factors affecting the development of motivation in young school age. The results show that learning motivation is an important psychological determinant of children's cognitive activity, emotional stability, and personal development.

Keywords: motivation, learning motivation, young school age, interest in learning, educational process, pedagogical technologies, psychological development.

Kirish

Kichik maktab yoshi bolalar psixikasining faol rivojlanish bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu davrda bola faoliyatining yetakchi turi o‘quv faoliyati bo‘lib, aynan shu jarayonda uning bilish jarayonlari, motivatsion sohasi hamda shaxsiy sifatlari shakllanadi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quv faoliyatining samaradorligi o‘quvchining motivatsion sohasiga bevosita bog‘liqdir. Motivatsiya bolani faoliyatga undovchi ichki psixologik mexanizm bo‘lib, u ehtiyojlar, qiziqishlar va maqsadlar tizimi bilan uzviy bog‘liqdir.

Kichik maktab yoshida o‘quv motivatsiyasi asta-sekin shakllanib boradi. Dastlab bolalar uchun o‘qish tashqi talab sifatida namoyon bo‘ladi, biroq vaqt o‘tishi bilan bilim olishga bo‘lgan ichki ehtiyoj va qiziqish rivojlanadi. Shu sababli kichik maktab yoshidagi bolalarda motivatsiya va o‘qishga qiziqishning psixologik mexanizmlarini o‘rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

O‘quv motivatsiyasining psixologik mohiyati – motivatsiya psixologiyada shaxs faoliyatini boshqaruvchi ichki omillar majmuasi sifatida talqin qilinadi. U inson xatti-harakatlarini faollashtiradi, yo‘naltiradi va tartibga soladi. O‘quv motivatsiyasi esa o‘quv faoliyatini amalga oshirishga undovchi ehtiyojlar, qiziqishlar, maqsadlar va intilishlar tizimidan iboratdir. Psixologik tadqiqotlarda o‘quv motivatsiyasining bir necha turlari ajratiladi:

- Kognitiv motivatsiya – bilim olishga bo‘lgan ichki qiziqish bilan bog‘liq bo‘lib, o‘quv faoliyatining mazmuniga yo‘naltiriladi.
- Ijtimoiy motivatsiya – o‘quvchining jamoadagi mavqei, o‘qituvchi va ota-onaning bahosiga bo‘lgan ehtiyoj bilan bog‘liq.
- Muvaffaqiyatga erishish motivatsiyasi – o‘quvchining yuqori natijalarga erishishga bo‘lgan intilishi bilan belgilanadi.

Kichik maktab yoshida ushbu motivlar o‘zaro bog‘liq holda rivojlanadi va bolalarning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan munosabatini shakllantiradi.

Kichik maktab yoshida o‘qishga qiziqishning psixologik rivojlanishi – qiziqish shaxsning muayyan faoliyatga emotsional-ijobiy munosabatini ifodalovchi psixologik holatdir. U bilish jarayonlarining faollashuviga xizmat qiladi.

O‘quv motivatsiyasining individual-psixologik determinantlari – kichik maktab yoshidagi bolalarda o‘quv motivatsiyasi turli individual-psixologik omillar ta’sirida shakllanadi. Ularga quyidagilar kiradi:

- Temperament xususiyatlari – faol temperamentga ega bolalarda o‘quv faoliyatiga jalb qilinish darajasi yuqoriroq bo‘ladi.

- Shaxsiy ehtiyojlar va qadriyatlar – bolalarning bilishga bo‘lgan ehtiyoji o‘quv motivatsiyasining rivojlanishiga ta’sir qiladi.
- Emotsional holat – ijobiy emotsiyalar o‘quv faoliyatining samaradorligini oshiradi.
- O‘z-o‘zini baholash – adekvate o‘z-o‘zini baholash o‘quvchilarda muvaffaqiyatga erishish motivatsiyasini kuchaytiradi. Mazkur omillar o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan munosabatini belgilab beruvchi muhim psixologik determinantlar hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Kichik maktab yoshidagi bolalarda o‘quv motivatsiyasi va o‘qishga qiziqish masalasi psixologiya fanida keng o‘rganilgan muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu masala shaxs rivojlanishi, bilish jarayonlari hamda faoliyat nazariyasi bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ko‘plab olimlar tomonidan ilmiy jihatdan tahlil qilingan.

Motivatsiya muammosini o‘rganishda faoliyat nazariyasi muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu nazariyaning asoschisi bo‘lgan A.N.Leyontev motivatsiyani inson faoliyatining ichki harakatlantiruvchi kuchi sifatida talqin qiladi. Olimning fikriga ko‘ra, har qanday faoliyatning asosida muayyan ehtiyoj va motiv yotadi. O‘quv faoliyatida esa motivlar o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan ehtiyojlari, qiziqishlari va maqsadlari bilan belgilanadi.

Shaxs rivojlanishi va motivatsiya muammosini tadqiq etishda L.S.Vgotskiyning ilmiy qarashlari ham muhim ahamiyatga ega. Olimning ta’kidlashicha, bolalar psixikasining rivojlanishida ijtimoiy muhit va ta’lim jarayoni hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Uning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi o‘quv motivatsiyasining shakllanishida o‘qituvchi va kattalarning yo‘naltiruvchi ta’siri muhim ekanligini ko‘rsatadi.

O‘zbek psixologiya maktabida ham motivatsiya va o‘quv faoliyati masalalari keng o‘rganilgan. Jumladan, Ergash G‘oziyev o‘z tadqiqotlarida shaxsning motivatsion sohasi uning bilish faoliyati va psixik rivojlanishi bilan uzviy bog‘liqligini

ta’kidlaydi. Olimning fikriga ko‘ra, bolalarda o‘qishga qiziqishning shakllanishi ularning diqqat, tafakkur va xotira jarayonlari rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Shuningdek, Vasila Karimova tadqiqotlarida shaxs motivatsiyasining ijtimoiy-psixologik omillari tahlil qilingan. U motivatsiya shaxsning ijtimoiy muhit bilan o‘zaro munosabati jarayonida shakllanishini ta’kidlaydi.

Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kichik maktab yoshidagi bolalarda o‘quv motivatsiyasi va o‘qishga qiziqish murakkab psixologik jarayon bo‘lib, u shaxsning ehtiyojlari, qiziqishlari, emotsional holati hamda ijtimoiy muhit ta’siri ostida shakllanadi. Shu sababli ushbu muammoni psixologik nuqtai nazardan chuqur o‘rganish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va takliflar.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda o‘quv motivatsiyasi va o‘qishga qiziqish shaxs rivojlanishining muhim psixologik komponentlaridan biridir. Ushbu jarayon bolalarning bilish faoliyati, emotsional holati va individual xususiyatlari bilan uzviy bog‘liqdir.

Motivatsiyaning rivojlanishi o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan ehtiyojini kuchaytiradi hamda ularning intellektual rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli kichik maktab yoshidagi bolalarning motivatsion sohasini chuqur o‘rganish psixologik tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абдуллаева H.P. Bolalarda o‘quv motivatsiyasini shakllantirishning psixologik asoslari. — Toshkent: Fan, 2021.

2. Vygotskiy L.S. Bolalar psixologiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2020.

3. Hasanboeva M.Q. Kichik maktab yoshidagi bolalar psixologiyasi. — Toshkent: Ilm Ziyo, 2019

4. Nishanova Z.T. Rivojianish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya [Matn] : darslik Toshkent: «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2018. – 600 b.